

KORISK STEMMEDANNELSE

| Lotte Smith-Petersen
Korleder, kantor og organist



Korisk stemmedannelse kaldes det fag, der lærer sangeren i koret at synge sundt og hensigtsmæssigt. Det adskiller sig fra faget solosang ved, at der ikke gives de samme muligheder for at arbejde med den enkelte sanger på præcis dennes præmisser. Og alle mennesker er forskellige i henseende til kropsbygning, muskulatur, spændinger, klangrum, stemmebåndenes længde, psykisk udrustning, abstraktionsevne, musikalitet, udholdenhed og humør.

Nogle sangpædagoger mener, at det er en umulighed, at lære mennesker at synge godt i en gruppe. Erfaringen viser dog, at korsangere, som igennem en årrække er udsat for en god og varieret stemmetræning i kor, faktisk hele tiden bliver bedre til at synge.

Men det er også muligt, ved for ringe indsigt, at ensrette korsangerne på uheldig måde. Derfor er det vigtigt, at arbejdet med stemmerne i koret er meget bredt anlagt, således at man ikke låser sangerne fast, men hele tiden tager med i sin planlægning, at sangerne møder med meget forskellige (instrumentale) forudsætninger.

Det er ikke formålet, at få sangerne til at synge ens. Det skader mere end det gavner. For stemmer kan ikke blive ens. De skal klinge, som de gør, og så egaliseres korklangen ved, at man fraserer ens, og at man er fælles om vokalfarver og konsonantafviklinger.

Instrumentbygning

Som korleder skal man hele tiden hjælpe sine sangere med at bygge deres eget in-

strument, mens de synger. Derved adskiller stemmen sig fra alle andre instrumenter. Hos børn og unge er muskulatur og bruske stadig generelt smidigt og blødt. Udholdenheden muskulært er ikke så stor, som hos voksne. Og instrumentet vokser hele tiden, mens man bygger på det.

Instrumentbygning handler ikke kun om at synge nogle bestemte øvelser på bestemte tidspunkter, men i høj grad også om bevidstgørelse af sangeren. Og om at formidle en teoretisk viden om fysiske forhold sangerne, også selvom de er børn. Det gør, at de selv kan arbejde videre. Mange har prøvet at gå til solosang og synge helt fantastisk, når læreren guidede én igennem timen. Og når man dagen efter skulle øve selv, anede man ikke, hvordan man var nået frem til det skønne resultat dagen før. Simplethen fordi læreren ikke havde formidlet en indsigt i stemmefunktionen.

En stor del af denne instrumentbygning sker i opvarmningen. Opvarmningen bruges desuden som en referenceramme til stemmedannelsesarbejdet i løbet af korprøven under indstudering af satser og salmer.

Spring aldrig opvarmning over! Hvis man starter et nyt kor, er det ikke noget problem at få indarbejdet opvarmningen. For så er det bare sådan! Overtager man et kor, som har været vant til at synge uden opvarmning, får man med garanti modstand. Men efter et stykke tid vil de ikke undvære det. Opvarmningen er nemlig grundlaget for, at man kan blive ved at synge hele prøven igennem uden at blive træt og hæs.

Opvarmning

FORMÅL

- At danne en overgangsfase fra det ydre liv til korets/gruppens liv. Man skal samle koncentrationen om at være netop denne gruppe. Den enkelte sanger skal skifte rolle og skal nu til at indgå i et helt unikt arbejdsfællesskab.
- At bevidstgøre om sammenhængen mellem åndedræt og lyd. Åndedrættet skal i arbejdsstilling
- At varme små og store muskler op
- At udvide stemmeomfanget og træne smidighed og styrke
- At formalisere begreber til brug ved korprøven
- At forberede intonations - og høreleærearbejde

OVERGANGSFASEN

Det er afhængigt af gruppens alder, hvordan man starter korprøven og laver overgangsfasen. Ritualer er altid gode. De små begynder med en startsang, navnesang og lille opvarmning. Med de store kan man fx starte prøven med ganske kort at sige noget om, hvad der skal ske, eller tak for sidst, hvis man har været ude at synge, og derefter opvarmning, - ”op at stå” - og så i gang!

Det er vigtigt, at man har gjort sig klart inden, hvordan det skal foregå.

SAMMENHÆNG MELLEM KROP OG LYD

Øvelser med bevægelse, hvis hovedformål er at få aktiveret åndedrættet og kontakten mellem støtte og lyd. Det er øvelser uden fikseret tonehøjde! Glissader, som ikke stiller krav til fx intonation, og som smidiggør stemmen.

Stå godt på begge ben, lidt målmandsagtigt. Skub med håndfladerne, en hånd ad gangen, som om du skulle skubbe noget væk fra dig.

Hver gang hånden skubber sættes en vokal på efter eget valg og med valgfri tonehøjde. Denne korte glissade følger håndens bevægelse. Øvelsen giver en flot lydeffekt i koret, da puls og tonehøjde bliver forskellig.

Frie glissader på brrrrr, drrrr (rulle r) og bagtunge r (ganesejlet laver lyden). Det er næsten umuligt at lave disse lyde uden, at bugmuskulaturen tager fat. Sangeren kaster lyden med armen. Eller lader armen beskrive glissadens bane.

Som regel er de mindre børn supergode til at udføre disse lyde. Hos mange forsvinder evnen, når de kommer i puberteten. Det skyldes ikke, at musklerne pludselig forandrer sig hormonelt, men at der hos mange i puberteten opstår en total mangel på lyst til at spænde nogen som helst muskler. Man kan kalde det et forbigående tonustab.

Tarzan – øvelsen. Start med at lave tromme-hvirvel med hænderne på lårene og syng ah. Bevægelsen flyttes opefter over maven og ender på en flot brystkasse. Fuldregister og stor åben kæbe.

Bu, by, ba , bi, bo, osv. Kast stavelserne ud, som om du spiller dart med dem. Kort vokal med lille glissadeeffekt. God spænding i læberne på b. Lad sangerne kaste i eget tempo og valgfrie tonehøjder. Dette giver også en god lydeffekt samtidig med, at sangeren får ansvar for sin egen lyd, som ikke nødvendigvis høres samtidig med alle de andres.

Klynk som en lille hund i tynd snor, som sidder og venter uden for Brugsen. Ganesejlet aktiveres og sammen med dét mellemgulvet. Hunden kan have forskellige størrelser (tonelejer).

En ”u- boomerang”. Leg at I kaster en boomerang ud i verden på et glissade u . Grib den samtidigt når den kommer tilbage. Lav en gribelyd. Fx whoophff. Hele kroppen skal deltage i kastet.

Vejrtrækningsøvelse i tre tempi. Hold på det nederste af ribbenene med hænderne og træk vejret tre gange, uden at slippe mellem hver indånding. Skuldrene bliver nede. Hold brystkassen ude, mens der synges glisade på u. Helt oppefra og helt ned i bunden af stemmen. Også beskrevet i Kortfattet stemmeteori, afsnit om Indånding ved sang.

Lav selv flere øvelser. Prøv dig frem.

Opvarmning af små og store muskler

Stræk kroppen. Med de små sangere kan man plukke æbler, hænge julepynt op, nå loftet, ja hvad som helst.

Sørg for, at selv neglene bliver strakt. Mange børn og unge løfter bare armene op i luften. Så må man bede om mere. Lege eller provokere.

Fæld overkroppen forover fra hofteleddet og træk vejret om i ryggen. Knæene skal være let bøjede. Vær opmærksom på at give slip i nakke og kæbe, ikke mindst under udåndingen. Denne øvelse er kun god til større børn.

Kolibriøvelse. Stå med begge arme strakt ud til siden, vandret i skulderhøjde. Spænd bugmuskulaturen og lav små ultrahurtige cirkler med fingerspidserne, først den ene vej og så den anden vej. Sig et stemt s samtidigt. Denne øvelse aktiverer bugmuskulaturen.

Lav fejesving med armene, godt ned i lårene, som om man stod på ski og sæt lyd på øvelsen, fyyh, foohh, fiihh, hver gang armene er nede i svinget.

Stræk armene i vejret og træk vejret ultrahurtigt som en lille forpustet hund.

Lav mavedans, mens man siger brrrrrr i glisader (provokerende).

Tal med hinanden på blblblbl, nik venligt til naboen imens.

Træk skuldrene helt op om ørerne på et stemt s, glisade opad, og slip med et ah.

Kast tonen højt op under loftet på en u – glisade. Slip den så højt, som det er muligt, griб den igen deroppe og syng ned igen.

Lav selv flere øvelser. Prøv dig frem.

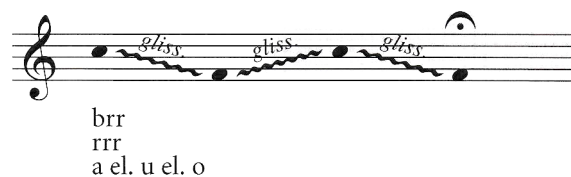
Og nu er vi allerede der, hvor vi godt kunne blande øvelser fra den første og den anden afdeling. Og vi har allerede lavet øvelser for vores artikulatorer (læber, tunge, ganesejl, kæbe) samtidig. Og arbejdet med randregister og smidighed.

STEMMEOMFANG, SMIDIGHED OG STYRKE

Nu kan vi begynde at fiksere tonehøjderne, men fortsætte med glissaderne.

Syng for, koret synger efter. Eks. stavelser, nu, fy, na, bo, tja, føj, osv. Bare korte glissader. Her synger man automatisk efter i tonehøjde. For det meste også brummerne. Kom rundt i både dybde og højde.

Glissader over en kvint, begynd oppe, ned til grundtonen, op igen og slut på grundtonen. Kan synges på alle vokaler og på brrr og drrr.



Nedadgående treklang fra kvinten og op og ned igen på blblblblb.



Nedadgående treklang fra kvinten på staccato-u og staccato-i



Glisade over en oktav.



Herefter kan man vælge mellem en række klassiske sangøvelser. Fælles for dem, er at de ikke af sig selv udvirker mirakler. Varier dem selv, lav om på rytmen, på vokalerne og hav hele tiden fokus på, hvordan koret ser ud, når de synger. Husker de at trække vejret, sidder skuldrene oppe om ørerne, er der dyb rynke i panden, er kæben bidt godt sammen? Så længe sangerne er små og nye, er det godt at nøjes med øvelser over en kvint. De større sangere kan overskue oktaven og først, når de har været i gang nogle år, bør man kaste dem ud i oktav + terts og oktav + kvint.

For overskuelighedens skyld starter næsten alle øvelser på C2. Flyt selv rundt. Det er ikke hensigtsmæssigt, hvis alle øvelser starter på samme tone.



Til begynderne i koret er det godt at sætte n foran alle vokaler, det gør tonetræfningen nemmere.



Lav også øvelsen med punkterede ottendedele, så bliver den sjovere. Syng med tykke kinden på bom. Syng tungt og langsomt og let og hurtigt. Prøv at vandre rundt i lokalet som tunge gorillaer syng på bom, og bagefter gå på tåspidserne og syng på ni eller nej.



Syng langsomt og sørgeligt på ø, o eller u. Husk at trutte læberne og have god plads inde i munden.



Syng langsomt og sørgeligt på ø, o eller u. Husk at trutte læberne og have god plads inde i munden.

Eller veksl mellem to vokaler på hver stavelse, fx ua, eller ai. Tongen skal hele tiden ligge fremme mod de nederste fortænder, og kæben skal være i ro når vokalskiftet sker. På den måde arbejder ganesejlet bedre og man kan fastholde tonens klang og registrering.

God registerovergangsøvelse. Man kan måske forestille sig, at man synger ud gennem en myreslugersnabel.

ih - ih - ih - ih - ih - ih - ih - ih - i
uh - uh - uh - uh - uh - uh - uh - uh - u

Syng på et "sanger i", som er det modsatte af et "brevsprække i". "Ih, hvor er det dejligt". Altså et i, som har meget plads i mundhulen, gerne med gabefornemmelse.

Syng staccato og lad sangerne pege energisk ned i gulvet, hver gang de synger en tone. Ved glisaden svipper armen op og beskriver en bue. Prøv også øvelsen uden fingeren, så sangerne kan mærke forskel i kroppen.

a

Højdeøvelse. Kræver stor plads i mundhulen og gabefornemmelse. Lidt pompøs øvelse. Bevar klangen og pladsen på fermattonen. Skift mellem a, o og u efterhånden som øvelsen bevæger sig opad. Prøv at øve med tre fingre på højkant i munden.

Kanon

u - i - u - i - u - i - u - i - u - i - u - i - u
u - å - u - å - u - å - u - å - u - å - u - å - u

Behagelig legato mellemlejeøvelse. Skift vokaler på hver tone. Kan synges som kanon. Husk at frasere smukt.

Kanon

①

②

u - a - u - a - u - a - u - a - u - a - u - a - u

Øvelser i legato til mellemleje og nederste højde, op til ca. A2 (Toptonen). Kan synges som kanon.

Lav vokalskift mellem tonerne, hold kæben i ro.

u - u - u - u - u
a - a - a - a - a
i - i - i - i - i

Højde med let staccato. Pres ikke koret højere, end at det lyder smukt. Prøv at lade sangerne "kaste en snøre ud", som rammer vandet på den første toptone. Træk ind på de næste toner.

bi - bo - bi - bo - bi - bo vi - vo - vi - vo - vi - vo vi

Glad energisk øvelse. Syng operaagtigt.

u i u i u i u i

Slip sidste tone i hver figur helt og syng videre uden at falde sammen. Man kan skifte vokal, en vokal pr figur.

u
o

”Vaskebjørnens børnebørn”

Michael Bojesen har lavet en fin lille melodi til Halfdan Rasmussens digt om vaskebjørnens børnebørn. Den står i Halfdans ABC.

Den første linje i sangen kan bruges som opvarmningsøvelse.

glissando

En slags trilleøvelse som ender i en glissade ned i dybden. Laves på a og u.

na - na - na - na - na - na - na - na - na - na - na - na
u - a - u - a - u - a - u - a - u - a - u - a - u

Øvelser i dybden laves i en let funktion. Sæt evt n foran vokalen, eller lav vokalskifte. Start på e1 og gå nedefter.

FORMALISERE BEGREBER TIL BRUG VED KORPRØVEN

For de smås vedkommende kan begreberne være meget enkle. Fx at synge som fine damer eller at sidde på stolen som dronning Margrethe.

For de størres vedkommende kan man sagtens lære at skelne mellem fuldregister, randregister og mixregister. De kan vide, hvad det vil sige at synge med sit randregister, selv om det nogen gange bare er det nemmeste at sige "Ih, hvor er det dejligt at være dronning" (på sin mest krukke måde), så har man placeringen klar.

Legato og staccato kan også nemt introduceres i opvarmningen, og man har længere forløb at forholde sig til begge dele på. Hvor det i en sats måske bare drejer sig om to toner, som skal synges staccato.

Man kan også lege med støttebegrebet. Prøv at dirigere sangøvelserne så kropsstøtten har indfundet sig inden tonen synges. Billeder: Træk vejret og hold det, som om du er blevet forskrækket.

Eller træk vejret og fold den nederste ribbenskant ud over en stor, hårdt oppustet badbold med striber. Syng ikke før musklerne er "på plads".

FORBEREDE INTONATIONS- OG HØRELÆREARBEJDE

Forklar fx at det tit er fra 8. til 7. trin og fra 4. til 3. trin at, der sker noget med intonationen, når man synger en nedadgående oktav. Ligesom grundtone i en øvelse over en kvint kan blive for dyb. Lyt på øvelserne og kommenter.

Overvej om der er spring o. lign. i dagens sater eller salmer, som ikke er repræsenteret i opvarmningsprogrammet. Lav en øvelse eller find én der passer.